

Bilimsel Tefsir Yaklaşımının Kısa Tarihçesi ve Bu Konudaki Bazı Çalışmalar

Mehmet DEMİRCİ*

Öz

Bilimsel tefsir yaklaşımının savunucuları olduğu gibi pek çok çevre tarafından da eleştiriye maruz kalmıştır. Bu eleştirilerin bir kısmı, Kur'an'ın indiği dönemdeki muhatapların bilgi ve kültür seviyelerinin sınırlılığında hareket etmektedir. Onlar, âyetlere daha sonraki dönemde ortaya çıkmış olan ilimlerden hareketle anlamlar yüklemenin doğru bir yaklaşım olmayacağını öne sürmektedirler. Eleştirilerin bir kısmı da bilimsel tefsirin Batı medeniyetinin Müslümanlar karşısında baskın gelmesi sonucu savunmacı bir anlayışla geliştirildiği üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu çalışmanın amacı bilimsel tefsirin tarihsel köklerine işaret ederek bu yaklaşımın modern dönemde ortaya çıkan savunmacı anlayışa feda edilmemesi gerektiğine dikkat çekmektir.

Anahtar kelimeler: Tefsir, Bilimsel, Kur'an

Brief History of Scientific Interpretation Approach and Some Studies on This Topic

Abstract

It has been criticized by many circles as well as by the defenders of the scientific Qur'an interpretation approach. Some of these criticisms are based on the limited level of knowledge and culture of the interlocutors at the time the Qur'an was revealed. They argue that it would not be the right approach to attribute meaning to the verses based on the sciences that emerged in the later period. Some criticisms have also focused on the fact that scientific exegesis has been developed with a defensive understanding as a result of the domination of Western civilization over Muslims. The purpose of this study is to point out the historical roots of scientific exegesis and to draw attention to the fact that this approach should not be sacrificed to the defensive attitude that emerged in the modern period.

Keywords: The exegesis of the Qur'an, Scientific approach, Qur'an

* Doç. Dr., Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
mehmet.demirci@manas.edu.kg; hmehmetdemirci@hotmail.com

Giriş

“Bilimsel tefsir” kavramı Arapça eserlerde “et-tefsiru’l-‘ilmî” veya “et-tefsiru’l-fennî” olarak ifade edilmiştir. Türkiye’de bu konuda yazılmış olan eserlerde de daha çok “ilmî tefsir”, kısmen de “fennî tefsir” ifadesi kullanılmıştır. Ancak son yıllarda yayınlanan Türkçe eserlerde “bilimsel tefsir” ifadesi yaygınlık kazanmıştır.¹ Bilimsel tefsire dair çeşitli tanımlar yapılmış olup bunlardan bazıları şöyledir: “Bilimsel tefsir, müfessirin, Kur’ân ibarelerini bilimin ispat ettiği şeylerin ışığında anlamaya ve Kur’ân’ın, nüzul döneminde bilinmeyen bu dakik bilimsel meseleleri ihtiva ederek Allah’ın kelamı olduğunu göstermesi açısından, i’câz sırlarından bir sırrını ortaya çıkarmaya çalıştığı tefsir çeşididir.”² Bilimsel tefsire ilişkin bir başka tarif de şudur: “Bilimsel tefsir, bir âyeti anlamaya çalışırken bilimin kullandığı terimleri hakem kılmak, deney ve gözleme, astronomiye veya felsefeye dayalı ilimlerin buluşlarıyla âyet-i kerimeleri ilişkilendirmektir.”³ Daha kısa ve kapsamlı diğer bir tarif de şudur: Kur’ân âyetlerini bilimsel veriler ışığında açıklamak, onlardaki bilimsel gerçekleri ortaya çıkararak i’caz yönlerini göstermektir.⁴

1. Bilimsel Tefsir Yaklaşımının Tarihçesi

Kur’ân’ın, sadece nakille değil, insanlığın ulaştığı bilimsel ve kültürel birikimle de tefsir edilmesi gerektiği fikrini ilk defa en ciddi biçimde savunan kişi Ebû Hâmid Muhammed el-Gazzâlî (ö. 505) olmuştur.⁵ Ancak sahabe döneminden Gazzâlî’ye gelene kadar İslam âleminde yaşanan ilmî gelişmelerin Gazzâlî ve diğer ilim adamları üzerinde etkili olduğu muhakkaktır. Zira bu döneme gelinceye dek felsefe, tıp, kimya ve

¹ Ahmet Akbaş, “Bilimsel Tefsire Dair Tartışmaların Güncel Değeri”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/15 (2016), 77.

² Veysel Güllüce, “Kur’an’a Bilimsel Yaklaşımın Değerlendirilmesi”, *Tarihten Günümüze Kur’an’a Yaklaşımlar* (İstanbul: İlim Yayma Vakfı Kur’an ve Tefsir Akademisi, 2010), 378.

³ Muhammed b. Lütfi es-Sabbâğ, *Lemhât fî ‘ulûmi’l-Kur’ân* (Beirut: el-Mektebetü’l-İslâmî,1990), 293.

⁴ Veysel Güllüce, “Kur’an’a Bilimsel Yaklaşımın Değerlendirilmesi”, *Tarihten Günümüze Kur’an’a Yaklaşımlar* (İstanbul: İlim Yayma Vakfı Kur’an ve Tefsir Akademisi, 2010), 379.

⁵ Sabbâğ, *Lemhât*, s. 29; İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yayınları, 1971), 299; Süleyman Gezer, *Kur’ân’ın Bilimsel Yorumu* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2009), 30.

astronomiyle ilgili birçok eser Emeviler zamanında Yunancadan Arapçaya tercüme edilip, ilim adamlarının istifadesine sunulmuş, Abbasi halifesi Me'mun'un 830 yıllarında kurdurduğu Beytü'l-Hikme ise yaptığı çalışmalarla İslam dünyasındaki birçok ilmî gelişmeye ortam hazırlamıştır.⁶

Bilimsel tefsir yönelişinin öncülerinden olan Gazzâlî, Kur'an'ın tefsirinde sadece nakle dayalı bilgilerle yetinilmesi gerektiği yönünde açık bir bilgi olmadığını, aksine aktarılan haberlerden anlaşıldığına göre Kur'an'da ince kavrayış sahiplerine yönelik derin manaların bulunduğunu kaydeder. Buna ilaveten insanların sahip olduğu bütün bilgilerin yüce Allah'ın fiil ve sıfatlarının bir açılımı olduğunu, bunların hepsinin de Kur'an-ı Kerim'de bir şekilde izah edildiğini belirtir.⁷

Gazzâlî'den sonraki dönemde bilimsel tefsir konusuna yer verenlerden birisi müfessir Fahreddin er-Râzî'dir (ö. 606). Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb* isimli tefsirinde bilimsel yönü olan âyetler üzerinde genişçe durmuş, döneminin bilimsel birikiminden hareketle âyetleri yorumlamaya çalışmıştır. Râzî, bilimsel tefsir anlayışını tefsirine yansıtan ilk müfessir olmuştur.⁸ Ebu'l-Fadl el-Mürsî (ö. 655), Zerkeşî (ö. 749) ve Suyûtî (ö. 911) bilimsel tefsirin öncüleri olmuşlar; ancak gayretleri kendi dönemlerinin bilimsel gelişmeleriyle sınırlı kalmıştır.

Bilimsel tefsir yaklaşımına karşı en ciddi eleştiri, Endülüslü alim Şâtıbî (ö. 790) tarafından yapılmıştır.⁹ O, Kur'an'ın ümmî bir topluma ve o toplumun bilgi ve kültür seviyesine göre indirildiğini, onların bilmediği ve anlamadığı anlamların Kur'an'a yüklenmesinin doğru olmadığını ifade etmiştir.¹⁰ Muhammed Reşid Rıza (1865-1935), Mahmud Şeltût (1893-1963), Emin el-Hûlî (1895-1966), Muhammed Huseyn ez-Zehebî (1915-1977), Muhammed 'İzzet Derveze (1888-1984) yakın dönemde bilimsel tefsire eleştiride bulunan kişilerdendir.

⁶ Veysel Güllüce, *Bilimsel Tefsirde Usûl* (İstanbul: Aktif yayınevi, 2007), 12; Mahmut Kaya, "Beytülhikme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/89.

⁷ Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *İhyâu 'ulûmi'd-dîn* (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2005), 342.

⁸ Ahmet Akbaş, agm., s. 80.

⁹ Ahmet Akbaş, agm., s. 81.

¹⁰ Ebû İshak İbrahim b. Musa eş-Şâtıbî, *el-Muvâfakât* (Dâru İbn Affan, 1997), 55-57.

Bilimsel tefsir hareketinin yakın yüzyıldaki temsilcisi Muhammed b. Ahmed el-İskenderânî'dir (ö. 1306). Yazmış olduğu *Keşfu'l-esrârî'n-nûrâniyyeti'l-Kur'âniyye fî mâ yete'alleku bi'l-ecrâmi's-semâviyye ve'l-arziyye ve'l-hayevânât ve'n-nebâtât ve'l-cevâhiri'l-ma'deniyye* adlı eser, 1880 yılında basılmıştır. Âyetleri Mushaf tertibine göre değil konularına göre açıklayan ve âyetlerle doğrudan ilgisi olmayan tıp, astronomi, botanik, zooloji, biyoloji gibi bilim dallarını ilgilendiren konulara öncelik vermektedir.¹¹

Bilimsel tefsir konusunda İskenderânî'den sonra Seyyid Abdurrahman el-Kevâkibî'yi (1854-1902) görmekteyiz. O, *Tabâi'u'l-istibdâd ve mesâri'u'l-isti'bâd* adlı eserinde bilimsel tefsir hareketinin savunuculuğunu yapmıştır. 1900 yılında yayınlanan eser, Kevâkibî'nin bazı gazetelerde yazdığı makalelerden oluşan bir mecmuadır. Kevâkibî ile aynı dönemde yaşamış olan Gazi Ahmed Muhtar Paşa (1839-1919) da bilimsel tefsire katkıda bulunanlardan birisidir. 1900 yılında İstanbul'da yayınlanan *Serâiru'l-Kur'ân* adlı eserinde o, astronomi ile ilgili yetmiş kadar âyeti dönemindeki ilmî verilerle tefsir etmiştir. 20. yüzyıla gelindiğinde bilimsel tefsirin en önemli savunucu olarak Tantâvî el-Cevherî'yi (1862-1940) görmekteyiz. Cevherî 1905'te *et-Tâcu'l-murassa' bi-cevâhiri'l-Kur'ân ve'l-'ulûm* adlı tefsirini yayınlamak suretiyle bu ekolünün en büyük temsilcisi olmuştur. Eserde “letâif” ve “cevâhir” başlıkları altında uzun uzun izahlar yapılır. Gökyüzü ile ilgili olan âyetlerin açıklamalarında, astronominin o döneme ait son tespitlerinin yanı sıra uzay ve uzayda bulunan cisimler ile ilgili fotoğraf, grafik ve şemalara yer verilir.¹² Aynı şekilde hayvanlar ve bitkiler ile ilgili âyetlerin açıklamalarında da hayvan ve bitki resimlerinden birçok örnek bulunur.¹³ Eser bu haliyle tefsirden çok, bir ansiklopedi görünümündedir. Türkiye'de bu konuda ilk çalışmayı *Kur'ân-ı Kerim ve modern ilimler* adlı eseriyle Celal Kırca Hoca yapmıştır. Aynı müellif, bu

¹¹ Abdurrahman Ateş, “Keşfu'l-Esrâr: Bilimsel Tefsir Hareketinin XIX. Asırdaki İlk Muharriki”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2003), 114.

¹² Örnek için bkz. Tantâvî Cevherî, *el-Cevâhir fî tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm* (Mısır: Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1348 h.), 2/21; 16/121.

¹³ Örnek için bkz. Cevherî, *el-Cevâhir fî tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm*, 1/252; 8/19, 140; 10/112; 15/41-42; 200-201.

konuda daha sonra *Kur'ân ve fen bilimleri* adıyla bir eser daha yayınlamıştır.¹⁴

Bu kısa tarihçeden sonra bilimsel tefsir denilen yaklaşım özet olarak Kur'an âyetleriyle bilimin ilişkilendirilmesi olarak ifade edilebilir. Kur'an âyetleriyle bilimin ilişkilendirilmesi temelde iki şekilde olmuştur. Birincisi, Kur'an'da her türlü ilmin/bilimin bulunduğu kabulüne; ikincisi ise Kur'an'ın bilimsel verilerle çelişmeyeceği iddiasına dayanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bilimsel tefsirin belli bir döneme hasredilmesi mümkün değildir. Ekol olarak çağdaş dönem içerisinde daha çok gündeme gelse de, örneklerine çok eski dönemlerden itibaren rastlanılmaktadır. Dolayısıyla bilimsel tefsirin geçmişte başlayıp çağdaş dönemde de etkilerini ve güncelliğini devam ettiren bir yaklaşım olduğunu söyleyebiliriz.¹⁵

Bilindiği üzere bilim varlığı araştırır ve bunun için gözlem, deney vb. metotları kullanır. Bilim, sadece verili bilgileri nakletmekle yetinmez, verilen bilgilerden hareketle yeni bilgilere ve kurallara ulaşmaya çalışır. Bu yöntem, Allah Kelamı olan Kur'an'a uygulandığında nakledilmiş olan bilgilerden hareketle onda bazı yeni bilgilere ulaşılacağı varsayılır. Bu tür bir yaklaşıma bilimsel yaklaşım denir.

Gazzâlî (ö. 505), “Kur'an'ın zahiren söylediğinin dışında tefsiri yoktur” diyen kişinin bu sözünün Kur'an'ın kendisi için ifade etmiş olduğu anlamın sınırını haber vermesi açısından doğru olduğunu söylemektedir. Ancak kendisi dışındaki herkesi kendi sınırına çekmesi açısından hatalıdır. Çünkü haberler ve nakli bilgiler, anlayış sahiplerinin önünde Kur'an'ın manalarına ilişkin geniş bir alan bulunduğunu haber vermektedir. Şayet Kur'an'ın tefsiri sadece nakledilmiş olan rivâyetlerin aktarılmasından ibaret olmuş olsaydı, o zaman Hz. Ali'nin sözünde ifade ettiği “anlayış ve kavrayışa” ne demek gerekir?¹⁶

¹⁴ Ahmet Akbaş, agm., 86-87; Kırcı, *Kur'an ve fen Bilimleri* (İstanbul: Marifet yayınları, 2005), 28; İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yayınları, 1971), 302-306; Mehmet Suat Mertoğlu, “Tantavî Cevherî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 39/579-580.

¹⁵ Fatih Tiyek, “Kur'an'ın Sabiteleri ve Tefsirin Yöntemi Çerçevesinde Bilimsel Tefsire Bakış”, *V. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı*, (Isparta: 2016), 104-107.

¹⁶ Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *ihyâu 'ulûmi'd-dîn* (Beirut: Dâru İbn Hazm, 2005), 342.

Gazzâlî, yine Hz. Ali'ye (r.a.) atfedilen “Kim Kur'an'ı anlarsa o kişiye ilimlerin bir bütün halinde açılmış olur” sözünü naklettikten sonra, bu ifadeleriyle Hz. Ali'nin Kur'an'ı Kerim'de ilimlerin tamamına dair işaretler bulunduğunu kastettiğini söyler. Gazzâlî bu düşünceyi Kur'an'ı Kerim'den ve sahabî sözlerinden getirdiği pek çok delille de destekler:¹⁷ “Süleyman'a ayrı bir kavrama gücü verdik.”¹⁸; “Kim öncekilerin ve sonrakilerin haberlerini öğrenmek isterse Kur'an'ı araştırсын.”¹⁹; “Kime hikmet verilmişse o kişi büyük bir hayra kavuşmuştur.”²⁰

Gazzâlî bu fikri *Cevâhiru'l-Kur'an* adlı eserinde daha açık ifadelerle dile getirir: Varlık aleminde ortaya çıkmış ya da çıkmamış olsun bütün ilimlerin temelleri mutlaka Kur'an'da mevcuttur, çünkü ilimlerin tamamı tek bir denizde toplanmıştır ki, o da Allah'ın marifet denizi demek olan ilim denizidir. Bu deniz, Allah'ın kâinata tasarrufta bulunduğu fiillerinin toplandığı bir denizdir. Mesela şifa ve hastalık fiilleri Allah'ın tasarrufta bulunduğu fiillerdendir. Allah (c.c.) İbrahim'in (a.s.) dilinden “*Hastalandığım zaman bana şifa veren O'dur*”²¹ buyurmaktadır. Mesela Allah'ın bir tek hastalık ve şifa konusunda nasıl tasarrufta bulunduğu dair bu fiilin ilmini tıp ilmini iyi bilen kişi idrak edebilir. Yine güneş ve ayın menzillerinin bir hesap üzere takdir edilmiş olduğuna ilişkin bilgi, yüce Allah'ın kainattaki fiil ve tasarruflarına bir örnektir. Bu sebeple güneş ve ayın bir hesap ile yörüngede bulunması, gece ve gündüzün oluşumu gibi hususları ancak astronomi bilgisine sahip olanlar gerçek anlamda bilebilir ki, bu da başlı başına bir ilimdir.²²

Kısaca söylemek gerekirse, bütün ilimler, yüce Allah'ın fiilleri ve sıfatları içine dahildir. Kur'an'da ise Allah'ın zatı, fiilleri ve sıfatları açıklanıp izah edilmektedir. Bu ilimlerin bütününe Kur'an'da işaretler mevcuttur. Bu ilimlerin ayrıntılarında derinleşerek yükselmek, bir açıdan,

¹⁷ Gazzâlî, *İhya*, 342.

¹⁸ *Enbiyâ*, 21/79.

¹⁹ Gazzâlî, *İhya*, 342.

²⁰ *Bakara*, 2/269.

²¹ *Şu'arâ*, 26/80.

²² Gazzâlî, *Cevâhiru'l-Kur'an* (Beyrut: Dâru'l-Âfâki'l-Cedide, 1990), 44-46.

Kur'an'ın anlaşılmasına bağlıdır.²³ Böylece Kur'an'ın bilimsel tefsirinde, onun bütün ilimleri ihtiva ettiği anlayışı ağırlık noktasını teşkil eder.²⁴

2. Çağdaş Dönemde Bilimsel Tefsir Alanında Yapılan Çalışmalar

1. *Serâiru'l-Kur'an (Kur'an'ın sırları)*: Gazi Ahmed Muhtar Paşa (1839-1919). Eser Osmanlıca olup 1336/1917'de İstanbul'da basılmış ve Ali Turgut (1946-1992) tarafından sadeleştirilmiştir. Eser üç bölümden oluşmaktadır: Birinci bölüm, gökyüzü ve gökyüzündeki sistemlerin oluşması konusunda yabancı bilim adamlarının görüş ve teorileriyle bunları destekleyen âyetleri; ikinci bölüm, kıyamet ve kıyamet ile ilgili âyetler ve aklî delilleri; Üçüncü bölüm ise, öldükten sonra tekrar yaratılış ile ilgili âyetleri ihtiva etmektedir. Eserin sonunda bir "hatime" bölümü, yeryüzü ve gökyüzü ile ilgili bazı fotoğraflar yer almaktadır. (Basım yılı: 1917)

2. *el-Kur'an yenbû'u'l-'ulumi ve'l-'irfan (İlimlerin kaynağı olarak Kur'an)*: Ali Fikri (1879-1953). Eser 3 cilt olup Mısır'da 1370/1950'de basılmıştır. Birinci ciltte, Tıp ve buna bağlı olarak insanın yaratılış merhaleleri, zooloji, botanik, kimya, jeoloji ile ilgili bilgiler verilir ve her konunun başında da bu konu ile ilgili âyetlerin tefsiri yapılır. İkinci ciltte ise astronomi, coğrafya, tarih ile ilgili bilgiler âyetlerle anlatılır. Üçüncü ciltte de çağdaş ilimler başlığı altında yazı ve yazı tarihi, matematik, mühendislik; tabii ilimler başlığı altında ses, ateş, ışık, gölge, mıknatıs, elektrik, telsiz, pusula, mikrofon, televizyon gibi konular; toplumsal ilimler başlığı altında ziraat, sanat, ticaret, iktisat konuları; savaş ilmi adı altında da savaş aletleri geniş bir şekilde ele alınır. (Basım yılı: 1950)

3. *Kur'an'da müsbet ilim*: M. Şükrü Sözer. Kitapta Mendel Kanunları diye bilinen soya çekim kanunu ile Newton kanunlarının âyetlere dayanılarak anlatılır. (Basım yılı: 1963)

4. *Müsbet ilim metoduyla Kur'an'ın açıklaması*: M. Nafiz Akınoğlu. Kitapta, iman kavramı, istiâze, besmele ve Fatıha sûresi, felsefe ve mantık kurallarıyla açıklanır. (Basım yılı:1965)

5. *Kıssatu'l-îman beyne'l-felsefe ve'l-'ilm ve'l-Kur'an (Felsefe, ilim ve Kur'an arasında imanın hikayesi)*: Nedim el-Cisr. Farklı bir üslupla (diyalog

²³ Gazzâlî, *İhya*, 342.

²⁴ Abdurrahman Ateş, "Geçmişten Günümüze Bilimsel Tefsir Okulu", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 2/4 (2002), 117.

biçiminde) yazılan ve Remzi Barışık tarafından Türkçe'ye çevrilen bu eserde, âyetlerin yanı sıra felsefî ve bilimsel delillerle imanın gerekliliği anlatılmaktadır. (Basım yılı: 1969)

6. *İslâm ve kâinât*: Mustafa Yazgan. Kitapta bugünkü ilim ile İslâm arasında bir çatışmanın olmadığı, bilakis bunların aralarında uygunluk bulunduğu konusu ele alınır. (Basım yılı: 1969)

7. *el-İslâm ve'l-İlmü'l-hadîs (İslam ve modern bilim)*: Abdürrezzak Nevfel. Bu kitapta iman-modern bilim münasebeti incelenmiş, namaz, oruç, hac, zekat gibi ibadetler bilimsel yönden açıklanmıştır. Kitap Hamit Eker tarafından tercüme edilmiştir. (Basım yılı: 1970)

8. *Modern ilim ve İslâm*: Lütfü Ülkümen. Yazarın bir konferansından oluşan kitapta bilimsel tespitler Kur'ân ile karşılaştırılır, batılı bazı bilim adamlarının görüşlerinden de örnekler verilerek, İslâm-bilim arasındaki uygunluk ispat edilmeye çalışılır. (Basım yılı: 1970)

9. *Müsbet ilim ve Allah*: Mehmed Aydın. Kitapta bu günkü bilimsel verilerin âyetlere uygunluğundan yola çıkılarak, Allah'ın varlığı ispatlanmaya çalışılır. Yabancı bilim adamlarının konu ile ilgili görüşleri de kitapta yer alır. (Basım yılı: 1971)

10. *Allahu ve'l-İlmü'l hadîs (Allah ve modern ilim)*: Abdurrezzak Nevfel. Akif Nuri Karcıoğlu'nun Türkçe'ye çevirdiği bu kitapta kâinat, insan, gökyüzü, hayvanlar ve bitkiler âlemi, denizlerdeki hayat ile ilgili olaylar âyetlerle anlatılır. (Basım yılı: 1972)

11. *Kur'ân ışıığında kâinât ve göklerin fethi*: Mehmet Eminoglu. Bu kitapta gökyüzü, gök cisimleri ve astronomik olaylar ile ilgili âyetler, müspet ilmin verileri ile karşılaştırılarak Kur'ân'ın mucize oluşu ispatlanmaya çalışılır. Konu ile ilgili hadislere de zaman zaman müracaat edilmiştir. Ayrıca birçok fotoğraf ve şemanın bulunması da kitabın başka bir özelliğidir. (Basım yılı: 1974)

12. *el-Kur'ân ve'l-kevn (Kur'an ve kâinat)*: Muhammed Abdullah eş-Şarkavî. Kitabın baş taraflarında Kur'ân ve bilim arasındaki ilişki konusunda kısa açıklamalar verilir. Daha sonra atmosfer, yıldızlar, parmak izleri gibi konularda âyetler ile bilimsel çalışmaların sonuçları arasındaki uygunluk vurgulanır. (Basım yılı: 1980)

13. *İlim ve İslam'ın ışıığında aids evlilik ve aile*: Ahmet Coşkun. Modern çağda tespit edilen tehlikeli bir virüs olan aids'in konu edildiği eserde söz

konusu hastalık hakkında bilimsel veriler sunulmakta ve ondan korunmak için İslam'ın teşvik ettiği evlilik müessesesinin önemine vurgu yapılmaktadır. (Basım yılı: 2007)

14. *Kur'an-ı Kerim ve modern ilimler*: Celal Kırca. Çalışmada bilimsel tefsir hareketi ile ilgili geniş açıklamalara yer verilir ve astronomi, jeoloji, fizik, biyoloji gibi birçok bilim dalının âyetlerle olan münasebeti anlatılır. (Basım yılı: 1981)

15. *Kur'an-ı Kerim ve hadislerde tıp*: Mahmut Denizkuşları. Eserde sağlık ile ilgili alınacak tedbirler ve bazı hastalıkların tedavi metotları, âyet ve hadislerin ışığında anlatılır. (Basım yılı: 1982)

16. *Kur'ân en büyük mucize*: Ahmed Deedat. Edip Yüksel tarafından Türkçe'ye çevrilen bu kitapta Kur'ân'daki matematiksel mucizenin ispatına çalışılır. (Basım yılı: 1983)

17. *Hücreden Allah'a*: Faruk Yılmaz. Kitapta âyetler ve bilim adamlarının ortaya koyduğu gerçekler karşılaştırılarak insan yapısı incelenir ve Kur'ân-bilim uygunluğu ortaya konulur. (Basım yılı: 1983)

18. *Kur'an ve fen bilimleri*: Celal Kırca. Bu eserde Kur'ân-ı Kerim ve modern ilimler ile ilgili bilgilerin yanı sıra, tıp, astronomi, daktiloskopi ve daha birçok bilim dalı konusunda Kur'ân, sünnet ve müfessirlerin görüşlerinden faydalanılarak bilgiler verilir. (Basım yılı: 1984)

19. *Kur'an-ı Kerim'den âyetler ve ilmî gerçekler*: Haluk Nurbaki. Bu kitapta, kara delikler, petrol, oksijen namaz ve oruç gibi ibadetlerin beden ve ruh sağlığı üzerindeki etkileri gibi 50 konu ele alınmış ve bu konular âyetler ışığında anlatılmıştır. (Basım yılı: 1984)

20. *Müsbet ilim yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'ân*: Maurice Bucaille. Bu eser Fransızca olup M. Ali Sönmez tarafından tercüme edilmiştir. Eserde Tevrat ve İnciller ile çağdaş bilim arasındaki uyumsuzluk ortaya konduktan sonra, Kur'an-ı Kerim'e göre gökyüzü, yeryüzü, bitki ve hayvanlar âlemi gibi konular ele alınmıştır. (Basım yılı: 1984)

21. *Kur'ân görülen mucize*: Reşat Halife. Edip Yüksel'in Türkçe'ye çevirdiği bu kitapta Müddessir sûresinin 30. âyetinden hareketle 19 rakamının mucize yönü ele alınmış ve matematiksel yönden Kur'ân'ın mucize olduğu ispatlanmaya çalışılmıştır. (Basım yılı: 1985)

22. *el-İ'cazu't-tıbbî fi'l-Kur'ân (Kur'an'da Tıp Mucizesi)*: Seyyid el-Cümeylî. Eserde, geçmişte Allah'ın gönderdiği felaketler ve sebep olduğu

tıbbî ve ziraî hastalıklar âyetlerle anlatılır; yasaklanan yiyeceklerin sağlık açısından değerlendirmesi yapılır ve Kur'ân'da ismi geçen gıda maddelerinin bugünkü tespitlere göre faydaları anlatılır. Bu arada Hz. Peygamber'in sağlık konusundaki uygulamalarından örneklere de yer verilir. (Basım yılı: 1986)

23. *Allah ve'l-kevn (Allah ve kâinat)*: Muhammed Cemâluddin el-Fendî. Abdülhamit Bingöl tarafından Türkçe'ye çevrilen kitap 4 bölümden oluşmaktadır. Kitabın 1. bölümünde gelmiş-geçmiş bazı ilim adamları tanıtılırken, diğer bölümlerde kâinattaki bazı olaylar âyetlerle anlatılmaktadır. (Basım yılı: 1987)

24. *Halku'l-insân beyne't-tıbbi ve'l-Kur'ân (Kur'an ve modern tıbbâ göre insanın yaratılışı)*: Muhammed Ali el-Bâr. Abdülvahap Öztürk'ün Türkçe'ye çevirdiği bu kitapta, erkek ve kadın üreme organları; meni, nutfe gibi konulardan başlayarak, gebelik, doğum ve emzirme safhalarına kadar insanın yaratılışı 20 bölümde ele alınmıştır. Hemen hemen her konu ile ilgili olarak da fotoğraflar verilmiştir. (Basım yılı: 1991)

25. *el-İnsan beyne'l-'ilmi ve'd-dîni (İlim ve din arasında insan)*: Şevki Ebû Halîl. Bu eserde kâinat, güneş sistemi, ay ve gezegenlerden söz eden âyetler ile bilimsel tespitler karşılaştırılır; yer yer fotoğraf, şekil, tablo ve şemalar göze çarpar. Ek bölümde ise güneş, gezegenler, burçlar, denizler ve tabiattaki elementler ile ilgili bilimsel çalışma sonuçları verilir. (Basım yılı: 2003)

Sonuç

Bilimsel tefsir yaklaşımı modern dönemde Batı medeniyetinin İslam dinine yapmış olduğu saldırılara bir cevap verme girişimi olarak değerlendirilse de konuyu sadece bu çerçevede ele almak eksik bir yaklaşımdır.

Bilimsel tefsir yaklaşımının tarihçesine bakıldığında onun kökenlerinin bu meydan okumadan daha öncesine dayandığı anlaşılır. Bu sebeple bilimsel tefsir yaklaşımının Kur'an'daki bilgi türünün mahiyeti bakımından ele alınması ve bu çerçevede değerlendirilmesi gerekmektedir. Kur'an-ı Kerim Elmalılı'nın ifadesiyle özünde ne bir ilim ne de bir sanat kitabıdır. O, bunların hepsinin üstünde ilimlere mevzu, sanatlara da ilham verecek nitelikte ilahi bir Kelamdır.

Kaynakça

- Akbaş, Ahmet, “Bilimsel Tefsire Dair Tartışmaların Güncel Değeri”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/15 (2016), 75-93.
- Ateş, Abdurrahman, “Geçmişten Günümüze Bilimsel Tefsir Okulu”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 2/4(2002), 117-141.
- Ateş, Abdurrahman, “Keşfu’l-Esrâr: Bilimsel Tefsir Hareketinin XIX. Asırdaki İlk Muharriki”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2003), 111-134.
- Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usûlü*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi yayınları, 1971.
- Gazzâlî, Ebu Hâmid Muhammed b. Muhammed, *Cevâhiru’l-Kur’an*. Beyrut: Dâru’l-Âfâki’l-Cedide, 1990.
- Gazzâlî, Ebu Hâmid Muhammed b. Muhammed, *İhyâu ‘Ulûmi’d-Dîn*. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2005.
- Gezer, Süleyman, *Kur’an’ın Bilimsel Yorumu*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2009.
- Güllüce, Veysel, “Kur’ân’a Bilimsel Yaklaşımın Değerlendirilmesi”, *Tarihten Günümüze Kur’an’a Yaklaşımlar*. İstanbul: İlim Yayma Vakfı Kur'an ve Tefsir Akademisi, 2010.
- Güllüce, Veysel, *Bilimsel Tefsirde Usûl*. İstanbul: Aktif yayınevi, 2007.
- Kaya, Mahmut, “Beytülhikme”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 1992, 6/88-89.
- Kırca, Celal, *Kur’an ve Fen Bilimleri*. İstanbul: Marifet yayınları, 2005.
- Mertoğlu, Mehmet Suat, “Tantavî Cevherî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 1992, 39/579-580.
- Sabbâğ, Muhammed b. Lütfi, *Lemehât fi ‘Ulûmi’l-Kur’ân*, Beyrut: el-Mektebetü’l-İslâmî, 1990.
- Şâtıbî, Ebû İshak İbrahim b. Musa, *el-Muvâfakât*. Dâru İbn Affan, 1997.
- Tiyek, Fatih, “Kur’an’ın Sabiteleri ve Tefsirin Yöntemi Çerçevesinde Bilimsel Tefsire Bakış”, *V. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı*. Isparta: 2016, 104-107.